

УДК 355.02

Бойко Р.В., к.т.н., с.н.с.¹;

Васюхно С.І.¹;

Семененко О.М., к.т.н., с.н.с.²;

Водчиць О.Г., к.т.н., доцент³;

Добровольський Ю.Б., к.т.н., доцент³.

¹ - Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського;

² - Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України;

³ - Факультет військової підготовки Національного авіаційного університету

Обґрунтування структури, змісту та розвитку воєнно-економічних досліджень в Україні

Обоснование структуры,
содержания и развития воєнно-
экономических исследований в
Украине

Ground of structure, maintenance
and development of military and
economic researches in Ukraine

Резюме. В статті розкриваються погляди авторів щодо етапності та структури проведення воєнно-економічних досліджень в Україні і перспектив подальшого розвитку за даним напрямком досліджень.

Ключові слова: воєнно-економічна наука, воєнна економіка, воєнно-економічні потреби, воєнно-економічний потенціал.

Резюме. В статті розкриваються погляди авторів щодо етапності та структури проведення воєнно-економічних досліджень в Україні і перспектив подальшого розвитку за даним напрямком досліджень.

Ключевые слова: воєнно-економічна наука, воєнна економіка, воєнно-економічні потреби, воєнно-економічний потенціал.

Resume. This article discusses the looks of authors in relation to stage and structure of leadthrough military-economic researches in Ukraine and prospects of subsequent development after this direction of researches.

Keywords: military and economic science, military economy, military and economic necessities, military and economic potential.

Постановка проблеми.

Посилення взаємозв'язку економічного та воєнного факторів, економіки країни та стратегії розвитку її збройних сил, обумовлюють необхідність постійного зростання воєнно-економічних знань, більш досконалого вивчення економічної складової ведення сучасної війни й її економічних наслідків для країни. Предметом воєнної економіки, як одного з розділів воєнної науки, стає все більш широке коло проблем. Необхідність задоволення воєнних потреб держави в продуктах (товарах та послугах) матеріального і духовного виробництва визначає проблематику досліджень воєнної економіки, яка стає все більш розгалуженою. У результаті предметом досліджень воєнної економіки виступає теорія та практика економічного забезпечення воєнних потреб держави [1-5]. Воєнна наука та воєнна економіка поєднані між

собою загальним об'єктом проведення досліджень, яким є – війна [1-3, 6]. Воєнна економіка виробляє рекомендації відносно найбільш доцільної економічної політики у межах воєнного будівництва та розвитку Збройних Сил України (ЗС України), з метою вирішення питань всебічного забезпечення воєнних (оборонних) потреб держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що існує два підходи щодо визначення предмету воєнної економіки [1-6]. Один підхід є більш широким, виходячи з того, що воєнно-економічна наука розглядає усю систему взаємозв'язків та взаємовпливу між війною і економікою, враховуючи питання управління господарством в умовах війни, виявлення причин та характеру війни, оскільки вони пов'язані з впливом економічних факторів. Інший звужує сферу у межах інтересів воєнної

економіки. На думку його прихильників, воєнна економіка переважно покликана займатися вивченням питань щодо забезпечення та технічної організації тилу, розподілення і використання матеріальних ресурсів в інтересах збройних сил та ведення війни.

Наявність крайніх позицій у відомій мірі пояснюють характером воєнної економіки, яка перетинається інтересами з воєнною наукою, політологією, соціальними, правовими дисциплінами та тісно пов'язана з іншими галузями знань.

Мета статті полягає у визначенні структури, змісту, функцій та перспектив розвитку воєнно-економічних досліджень в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Розвиток власних збройних сил вимагає створення певних оптимальних умов їх життєдіяльності. Створення та обґрунтування цих умов є одним із головних завдань воєнно-економічної науки. Сьогодні основна мета, яка поставлена перед нею в галузі розвитку ЗС України, повинна полягати в тому, щоб допомогти Уряду і Міністерству оборони України на базі воєнних угруповань, розташованих на території України, створити власні збройні сили, які повинні відповідати необхідному (визначеному) ступеню воєнної небезпеки, а також бути економічно можливими для України [7, 8].

Воєнна-економічна наука – це система знань щодо економічних основ воєнного будівництва, укріплення оборонного потенціалу та ведення війни [3, 5]. Воєнно-економічна наука, як й інша наука, має свій предмет – це система економічних відношень для використання обмежених економічних ресурсів в інтересах укріплення обороноздатності держави.

Система воєнно-економічних досліджень у ЗС України в цілому забезпечує потреби наукового супроводження заходів утримання, підготовки та застосування військ (сил).

До основних функцій воєнно-економічної науки можна віднести: пізнавальну (дослідницька) та практичну (воєнно-економічна діяльність).

Воєнно-економічна наука вивчає економічні процеси та взаємовідносини, які виникають у зв'язку з підготовкою, веденням війни, її локалізацією та відверненням. Воєнно-економічна наука має свої закони, наприклад, від економічного розвитку країни залежать: хід та наслідки війни; обороноздатність держави; моральний дух особового складу; розвиток

озброєння та військової техніки; боєздатність ЗС України тощо.

Можна сказати, що воєнна економіка – це наука про способи, форми та методи економічного забезпечення збройної боротьби та війни в цілому, про способи і принципи ефективного використання матеріальних, фінансових, людських ресурсів для вирішення проблем національної безпеки.

Розглянемо воєнну економіку як специфічну частину національного господарства та проблематики економічного забезпечення ЗС України.

Воєнна доктрина – офіційна система поглядів щодо основних питань підготовки та ведення війни – формується під впливом економічних умов, протиріч та можливостей. Воєнна доктрина визначає загальні напрямки, пріоритети, принципові положення будівництва та застосування ЗС України, а також їх економічного забезпечення у мирний та воєнний час.

Якщо змінюється характер загроз, ймовірний характер воєнних конфліктів, то відповідно вносяться корективи в економічне підготування держави до них та економічне забезпечення її збройних сил. Особливості доктринальних поглядів знаходять відображення у структурі воєнної економіки, переважно під час розробки нових зразків озброєння, нових воєнних технологій, застосування нових форм кооперації силових структур.

До основних елементів воєнно-економічної діяльності можна віднести:

виробництво для виготовлення воєнної продукції;

виробництво предметів вжитку для особового складу збройних сил та осіб зайнятих у військовому виробництві;

виробництво кінцевої продукції (бойова техніка та зброя).

Воєнна економіка як особлива, специфічна частина національного господарства має свою досить складну структуру. Розрізняють наступні види структур сучасної воєнної економіки: функціональну, відновлювальну, галузеву та територіальну.

Основними напрямками розвитку воєнно-економічної науки є:

дослідження економічних законів діючих у військовій сфері в умовах ринкових відносин (техніка подвійного призначення);

дослідження ефективності використання воєнно-економічних ресурсів на макро- та мікро- рівнях (тобто ЗС України в цілому та окремі військові частини);

аналіз воєнно-економічних потреб та шляхів їх задоволення в умовах ринку, розробка основних напрямів удосконалення воєнно-економічного управління;

дослідження взаємодії ЗС України з навколишнім середовищем (екологічний напрямок);

дослідження впливу сучасної війни на психіку людини та забезпечення її безпеки;

значення воєнно-економічної науки щодо укріплення обороноздатності країни тощо.

Воєнна економіка – це постійно діюча частка суспільного виробництва для забезпечення потреб ЗС України. Її поява зумовлена дією головного протиріччя економіки: взаємодії необмежених та постійно зростаючих потреб і обмежених ресурсів. Військове виробництво задовольняє військові потреби не тільки безпосередні, але й побічні – через проміжну воєнну продукцію (засоби виробництва на воєнне виробництво та предмети споживання для робітників військового виробництва).

Воєнна економіка є специфічним сектором національного господарства, підпорядкованим цілям економічного забезпечення підготовки та ведення війни, інтересам задоволення воєнно-економічних потреб держави, її збройних сил. Зазвичай він формується ще до початку війни та поширюється, модифікується стосовно до умов воєнного часу. Розвиток воєнної економіки (воєнного сектору) прийнято розподіляти та розглядати відповідно до окремих етапів війни [5, 6].

Економічні потреби є складовою частиною суспільних потреб. Економічні потреби поділяються на громадські й військові.

За своєю сутністю воєнно-економічні потреби держави є сукупністю її економічних потреб, необхідних для матеріального забезпечення воєнної безпеки держави щодо озброєного захисту власних національних інтересів [6].

Воєнно-економічні потреби поділяються на невиробничі (виробництво засобів виробництва) та виробничі.

До невиробничих воєнно-економічних потреб відносяться потреби у боєприпасах, пальному, квартирному та медичному забезпеченні; їжі, одягу, взутті; потреби у житлі, транспорті, зв'язку тощо. Виробничі воєнно-економічні потреби – це потреби у робочій силі, засобах праці тощо.

За своєю внутрішньою структурою воєнно-економічні потреби є складною економічною системою, яка відрізняється від громадської своєю динамічністю.

Головною метою воєнно-технічного, воєнно-економічного забезпечення держави є своєчасне оснащення її збройних сил ефективними системами озброєння, військовою, спеціальною технікою та майном в необхідній та достатній кількості для гарантування захисту життєво важливих інтересів суспільства й держави.

В економічному забезпеченні збройних сил бере участь вся країна з її суспільно-політичним ладом, матеріальними і людськими ресурсами, промисловістю та сільським господарством, транспортом і зв'язком, наукою та культурою. Однак, безпосередньою матеріальною основою воєнної міцності держави є воєнна економіка [1, 3, 5].

До основних принципів задоволення матеріальних та воєнно-економічних потреб держави можна віднести:

досягнення відповідного рівня технічного оснащення збройних сил;

облік науково-технічних та економічних можливостей держави;

підтримка комплексів озброєння, воєнної і спеціальної техніки та майна у боєготовності тощо.

Основними шляхами задоволення воєнно-економічних потреб є:

створення оптимальних систем озброєння, воєнної техніки і майна, що підвищують бойову ефективність збройних сил із врахуванням економічної складової;

застосування новітніх науково-технічних досягнень та передових технологій щодо попереджуючого розвитку нових напрямів озброєння, воєнної техніки та майна;

створення необхідних виробничих потужностей в промисловості та відновлення їх в різних підприємствах військово-промислового комплексу (ВПК).

Проблемами задоволення воєнно-економічних потреб можуть бути:

проблеми задоволення виробничих потреб;

проблеми задоволення невиробничих потреб;

неврівноважене задоволення воєнно-економічних потреб;

відсутність воєнно-господарського механізму, здатного задовольняти воєнно-економічні потреби в сучасних умовах розвитку збройних сил та країни в цілому тощо.

Комплекс воєнно-економічних потреб є складним, різнорівневим та динамічним. Воєнно-економічні відносини є тією сферою, яка вимагає найжорсткішої дисципліни.

Організація армії – транспорт, забезпечення, управління повинні бути бездоганними: найменша помилка коштує життя людей і безпосередньо вимірюється через поразку або перемогу. Важливе значення для розвитку національної економіки має її спроможність захищати свої інтереси, територію та ресурси.

Військово-економічний потенціал – це частина економічного потенціалу держави, що відображає військово-економічні можливості держави, які можуть бути направлені на задоволення матеріальних потреб та на комплектування Збройних Сил для ведення

війни:

$$ВЕП = K_e \cdot ЕП, \quad (1)$$

де: $ВЕП$ – воєнно-економічний потенціал; K_e – коефіцієнт використання економічного потенціалу ($0 < K_e < 1$); $ЕП$ – економічний потенціал.

ВЕП – це сукупність економічних ресурсів держави (рис. 1), які можуть бути виділені та використані для нарощування економічних основ воєнної міцності держави.

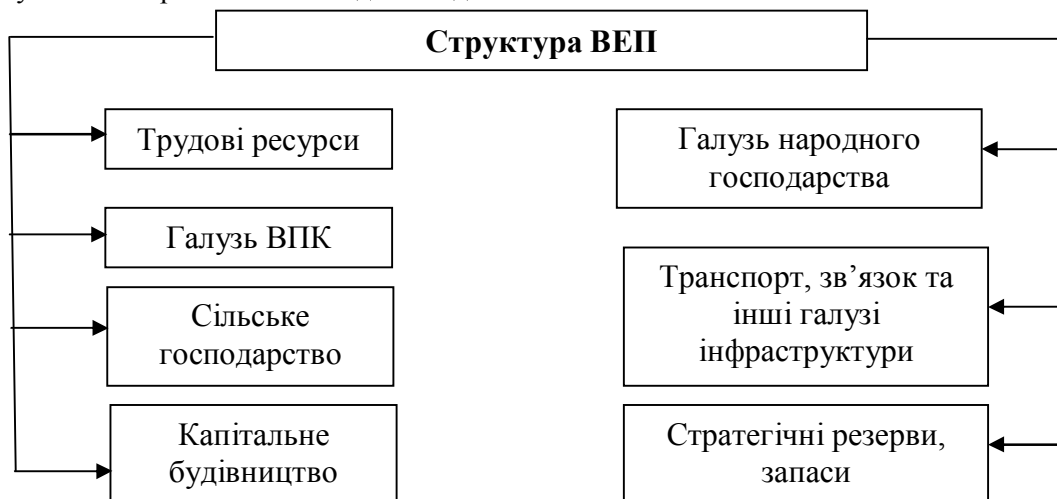

Рис. 1 Структура воєнно-економічного потенціалу

Стан ВЕП залежить від ряду факторів: розвитку виробничих сил; характеру виробничих відносин; політичного та економічного ладу держави; від того, до якої коаліції відноситься держава тощо.

Основні напрямки використання досягнень науки та техніки у воєнній економіці націлені на забезпечення першочергового розвитку тих галузей науки і техніки, які дають можливість у найменші строки та найбільш ефективно задовольняти як громадянські, так і оборонні потреби держави.

До них належать: автоматизація та електронізація виробництва; розвиток біотехнологій; впровадження гнучких технологій, що дозволяють швидко перебудувати виробництво; використання атомної та термоядерної енергії; отримання матеріалів з заданими властивостями тощо.

У межах обороноздатності – це оснащення ЗС України новітнім озброєнням та воєнною технікою, використання передових технологій та матеріалів.

Сутність економічної мобільності полягає в тому, що під час переходу з мирного на воєнне положення, з метою задоволення потреб в

озброєнні та військовій техніці, а також в інших матеріальних засобах в інтересах будівництва ЗС України та ведення бойових дій передбачається:

організація виробництва за планом війни; перебудова робіт транспорту, зв'язку, капітального будівництва;

розгортання НДДКР з розрахунком нових оборонних задач;

проведення заходів щодо підвищення стійкості функціонування воєнної економіки та народного господарства в цілому.

Висновки.

В сучасних умовах взаємозв'язок війни, політики та економіки став більш міцним. Економіка почала безпосередньо брати участь у підготовці та веденні війни. Тому національне господарство повинно бути всебічно підготовлене до війни та до економічного забезпечення власних збройних сил.

Більш глибоке знання законів, внутрішньо притаманних воєнній економіці, вірне використання механізму їх дії, облік закономірностей, які впливають на сферу воєнної економіки, у великій мірі сприяє

оптимальному розвитку цієї особливої частини економіки.

У подальших дослідженнях зусилля доцільно зосередити на впровадженні основних принципів воєнно-економічної діяльності при послідовному управлінні, що дозволить ефективно задовольнити оборонні потреби держави, надійно та економічно забезпечити збройний захист. З точки зору перспективного виробництва в Україні нових зразків озброєння та військової техніки важливо спрямовувати бюджетні кошти на створення науково-технічного потенціалу в сфері критичних технологій. Пріоритетними напрямками науково-дослідних робіт мають бути: модернізація існуючих систем озброєння, створення перспективних зразків озброєння, розвиток систем і засобів бойового управління, зв'язку та розвідки, радіоелектронної боротьби, всебічний розвиток технологій і систем подвійного призначення (військового та цивільного).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Манилов В.Л. Военная организация государства / В.Л. Манилов // Военная мысль. – 1999. – № 2. – С. 2–13.
2. Баскаков В.В. Военно-экономическая составляющая безопасности страны / Д.В. Гордиенко, А.С. Мошкин // Монография. – М: МО РФ, 2008. – 211 с.
3. Гордиенко Д.В. Военно-экономическая безопасность государства / А.С. Хохлов // Монография. – М: Военная академия Генерального штаба ВС РФ, 2008, – 288 с.
4. Богданов С.А. Экономическая составляющая военной безопасности России на современном этапе / С.А.Богданов // Военная мысль. – 2004. – №12. – С. 12–20.
5. Мунтян В.І. Економічна безпека України. / Монографія. – К.: Видавництво КВІЦ, 1999. – 463с.
6. Ольшевський В.Й. Воєнно-економічна безпека: теорія і практика / В.Й. Ольшевський // Наука і оборона. – 1999 – №3. –11–17.
7. Закон України “Про основи національної безпеки України”: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 39, ст.351.
8. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 12 лютого 2007 року N105/2007.